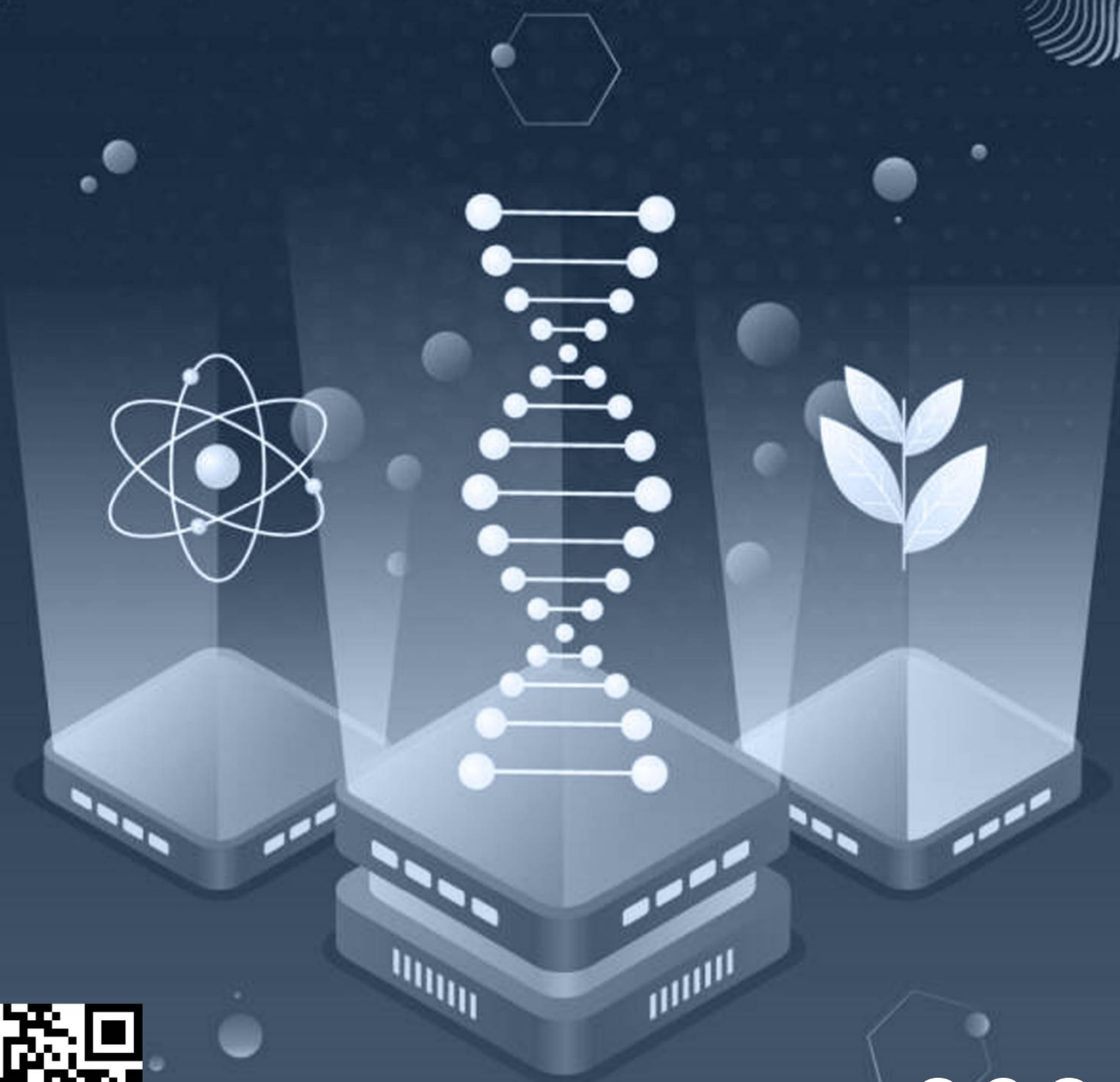

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 8 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 8 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»
ТОМ 4, НОМЕР 8

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»
VOLUME 4, ISSUE 8

TOШKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-8>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1.Sabirov Mansur Ruzmetovich.

IX–XII ASRLARDA XORAZMNING YEVROOSIYO SAVDOSIDAGI O‘RNI: TARIXIY VA ARXEOLGIK MANBALAR TAHLILI.....7

2.Xabibullo Xoji Muxammadyusuf Alisher o‘g‘li.

TURKISTONDA QIZLAR TA‘LIMINING INSTITUTSIONAL SHAKLLANISHI VA KUNDALIK AMALIYOTI.....11

3.Reyimbayeva Onaxon Ergash qizi.

XORAZM TAXYASINING QADIMGI DAVRLARDAN BUGUNGI KUNGACHA BO‘LGAN TARIXIY-ETNOLOGIK TARAQQIYOTI.....17

4.Abdalniyazova Moxira Davronbekovna.

XORAZM AHOLISINING HUNARMANDCHILIK AN‘ANALARI VA TRANSFORMATSIYASI (MISGARLIK HUNARI MISOLIDA).....23

5.G‘afurova Mahliyobonu Ulug‘bek qizi.

QADIMGI XORAZM VOHASI AHOLISINING JOYLASHISH XUSUSIYATLARI.....29

6.Tadjiyeva Feruza Jumabayevna.

1838-YILGI XIVA–ORENBURG YOZISHMALARIDA ELCHILIK MAQOMI VA SIYOSIY ISHONCH.....34

FILOLOGIYA

1.Raximova Nargiza Baxshullayevna.

QADIMGI INGLIZ EPIK MATNLARINI ANTROPOSENTRIK TALQIN QILISHNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....39

2.Niyozmetova Ro‘za Rejabboy qizi.

GID-TARJIMONLIK FAOLIYATIDA VERBAL-NOVERBAL VA LINGVOKULTUROLOGIK OMILLARNING MADANIYATLARARO MULOQOTDAGI O‘RNI.....44

IQTISOD

1.Ulug‘muradova Nodira Berdimuradovna.

KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMI.....47

2.O‘sarov Abdulla Davronqulovich.

TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMI VA UNING TARKIBIIY ELEMENTLARI.....55

3.Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.

ENERGIYA SAMARADORLIGIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI.....62

4.Raximbaev Musobek Komiljon o‘g‘li.

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA AKADEMIK JARAYONLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIIY MOHIYATI VA ZARURATI.....67

5.Latipov Xursandbek Durdiboy o‘g‘li.

TASHQI SAVDO INFRATUZILMASINING XORIJ MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA UNI
MINTAQA IQTISODIYOTIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI.....71

6.A.Sh.Kuliboyev.

TIBBIY XIZMATLAR BO‘YICHA MOLIYAVIY HISOBOT KO‘RSATKICHLARINING
REGRESSION TAHLILI.....76

PEDAGOGIKA

1.Matrizayeva To‘maris Jumamirat qizi.

BO‘LAJAK TARBIYACHILARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING
PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....89

PSIXOLOGIYA

1.Shirinov Sardorbek Avazovich.

IJTIMOY TARMOQLARDAGI TAQQOSLASHNING YOSHLAR PSIXOLOGIK
FAROVONLIGIGA TA‘SIRI.....94

2.Raximova Mo‘minaxon Zokirjonovna.

KASBIY USTANOVKALARNI SHAKLLANTIRISH ORQALI ONGLI KASB TANLASHNI
RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....98

Raximova Mo'minaxon Zokirjonovna

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi, dotsent

ORCID: 0009-0001-7399-8508

**KASBIY USTANOVKALARNI SHAKLLANTIRISH ORQALI ONGLI KASB TANLASHNI
RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23194905>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kasbiy ustankalarni shakllantirish orqali o'quvchilarda ongli kasb tanlash madaniyatini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari, ularning shaxsiy qiziqish, qobiliyat, qadriyat va ijtimoiy ehtiyojlar bilan bog'liqligi yoritiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida diagnostik yondashuv, refleksiv topshiriqlar, kasbiy suhbatlar, amaliy kuzatuvlar va pedagogik qo'llab-quvvatlash asosida o'quvchilarning mustaqil kasbiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kasbiy ustankav, ongli kasb tanlash, kasbiy yo'naltirish, pedagogik strategiya, kasbiy motivatsiya, shaxsiy qiziqish, kasbiy qadriyat, refleksiv yondashuv, pedagogik qo'llab-quvvatlash, kasbiy o'zlik.

**СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ОСОЗНАННОГО ВЫБОРА ПРОФЕССИИ
ПОСРЕДСТВОМ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УСТАНОВОК**

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические стратегии развития культуры осознанного выбора профессии у учащихся посредством формирования профессиональных установок, а также их связь с личными интересами, способностями, ценностями и социальными потребностями. Кроме того, анализируются возможности развития у учащихся навыков самостоятельного принятия профессионального решения на основе диагностического подхода, рефлексивных заданий, профессиональных бесед, практических наблюдений и педагогической поддержки в образовательном процессе.

Ключевые слова: профессиональная установка, осознанный выбор профессии, профессиональная ориентация, педагогическая стратегия, профессиональная мотивация, личный интерес, профессиональная ценность, рефлексивный подход, педагогическая поддержка, профессиональная идентичность.

**STRATEGIES FOR PROMOTING INFORMED CAREER CHOICE THROUGH
THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL ORIENTATIONS**

Annotation. This article examines pedagogical strategies for developing a culture of conscious career choice among students through the formation of professional attitudes, as well as their relationship with personal interests, abilities, values, and social needs. It also analyzes the possibilities of developing students' independent professional decision-making skills in the

educational process through diagnostic approaches, reflective tasks, career-oriented conversations, practical observations, and pedagogical support.

Keywords: professional attitude, conscious career choice, career guidance, pedagogical strategy, professional motivation, personal interest, professional value, reflective approach, pedagogical support, professional identity.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida kasbiy ustanovkalarni shakllantirish o'quvchi shaxsining kelajak hayot yo'lini anglashiga xizmat qiladigan muhim pedagogik vazifa sifatida namoyon bo'ladi. Chunki kasb tanlash faqat mehnat bozori talabi yoki tashqi tavsiyalar asosida emas, balki shaxsning qiziqishi, qobiliyati, qadriyati va hayotiy maqsadlari bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilganda barqaror mazmun kasb etadi. O'spirinlik davrida kasbiy tasavvurlar hali to'liq mustahkamlanmagan bo'lgani sababli ta'lim muassasasida beriladigan yo'naltiruvchi ta'sirlar ularning o'z imkoniyatlarini baholashiga, tanlov sabablarini tushunishiga va kelajakdagi ijtimoiy mas'uliyatini his qilishiga yordam beradi. Kasbiy ustanovka shaxs ongida ma'lum kasbga nisbatan ijobiy munosabat, ichki tayyorgarlik, maqsadga intilish va o'zini shu faoliyatda tasavvur qilish ko'nikmalarini birlashtiradi. Shu bois ongli kasb tanlashni rivojlantirish strategiyalari o'quvchini tayyor qarorga olib kelishdan ko'ra, uni mustaqil fikrlash, kasbiy axborotni tahlil qilish va o'z qarori uchun javobgarlikni his etishga o'rgatishi zarur.

Pedagogik jarayonda bunday yondashuv suhbat, kuzatish, diagnostika, amaliy mashg'ulot, loyiha faoliyati va refleksiv topshiriqlar orqali bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Ayniqsa, o'quvchining ichki motivlarini aniqlash, uning kuchli tomonlarini ochib berish va real kasbiy muhit bilan tanishtirish kasbiy ustanovkaning hayotiy asosga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bunda o'qituvchi, psixolog, ota-ona va mahalla vakillarining hamkorligi o'quvchi tanlovining tasodifiy emas, ongli va ijtimoiy jihatdan foydali bo'lishiga xizmat qiladi. Kasbiy yo'naltirishning samarali tashkil etilishi o'quvchida faqat kelajak kasbi haqida tasavvur hosil qilmaydi, balki unda mehnatga hurmat, o'z ustida ishlash madaniyati va kasbiy mas'uliyat tuyg'usini ham shakllantiradi. Natijada kasbiy ustanovkalar shaxsning ichki ehtiyoji, maqsadli harakati va ijtimoiy faolligini bir yo'nalishga jamlovchi pedagogik omil sifatida ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy ustanovkalarni shakllantirish orqali ongli kasb tanlashni rivojlantirishda strategik yondashuv avvalo o'quvchi shaxsini chuqur o'rganish, uning qiziqishlari va qobiliyatlarini real faoliyat talablari bilan bog'lashdan boshlanadi. Bunda kasblar haqidagi umumiy ma'lumotlarni berishning o'zi yetarli bo'lmay, har bir kasbning mazmuni, ijtimoiy ahamiyati, zarur kompetensiyalari va shaxsiy mas'uliyat jihatlari hayotiy misollar asosida yoritilishi lozim. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni turli kasbiy vaziyatlarga jalb etish, muammoli topshiriqlar orqali qaror qabul qilishga undash va tanlangan yo'nalish bo'yicha o'z fikrini asoslashga o'rgatish ularning kasbiy ongini faollashtiradi. Shuningdek, kasbiy sinovlar, amaliy uchrashuvlar, mutaxassislar bilan muloqot, ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish jarayonini kuzatish kabi faoliyatlar o'quvchining nazariy tasavvurini real tajriba bilan boyitadi. Ongli tanlovga olib boruvchi muhim strategiyalardan biri refleksiv yondashuv bo'lib, unda o'quvchi o'z qiziqishi, imkoniyati, xarakteri, o'quv yutuqlari va kelajakdagi maqsadlarini tahlil qilishga yo'naltiriladi.

Muammoning o'rganillik darajasi. Xorijiy pedagogika va kasb psixologiyasida ongli kasb tanlash masalasi shaxsning ichki imkoniyatlarini anglash, ijtimoiy muhit talablarini tushunish va kelajak faoliyatiga nisbatan barqaror munosabat hosil qilish jarayoni sifatida talqin etiladi. Donald Superning kasbiy rivojlanish nazariyasida insonning kasb tanlashi bir martalik qaror emas, balki shaxsiy o'sish, o'zini sinab ko'rish, ijtimoiy rollarni anglash va hayotiy tajriba bilan boyib boradigan uzluksiz jarayon sifatida izohlanadi. Uning ilmiy yondashuvida o'quvchining o'zini kelajak kasb egasi sifatida tasavvur qilishi kasbiy ustanovka shakllanishining muhim psixologik belgisi hisoblanadi. Mazkur qarash pedagogik amaliyotda o'quvchini faqat kasb nomlari bilan tanishtirish emas, balki uning qiziqishi, qadriyati, qobiliyati va maqsadlarini izchil tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi [1]. Jon Holland esa kasbiy tanlovni shaxs tipi va kasbiy muhit mosligi orqali tushuntirib, inson o'z xarakteri, ehtiyoji va faoliyat uslubiga yaqin sohani tanlaganda kasbiy barqarorlik kuchayishini asoslaydi. Holland modelida realistik, intellektual, ijtimoiy, tadbirkorlik,

an'anaviy va badiiy yo'nalishlar orqali shaxsning kasbiy moyilligini aniqlash imkoniyati keng yoritiladi. Bu fikrlar kasbiy ustanovkani shakllantirish strategiyalarida diagnostik suhbat, qiziqishlarni tahlil qilish, faoliyat turlarini sinab ko'rish va kasbiy muhitni kuzatish kabi metodlarni qo'llash zarurligini anglatadi. Ushbu yondashuvda pedagog o'quvchiga tayyor kasbni tavsiya qiluvchi shaxs emas, balki uning o'z imkoniyatlarini ko'ra olishi uchun yo'l ochuvchi maslahatchi sifatida namoyon bo'ladi. Super va Holland tadqiqotlari ongli kasb tanlashda shaxsiy o'zlikni anglash bilan ijtimoiy talablar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhimligini ko'rsatadi. Shuning uchun ularning ilmiy qarashlari kasbiy ustanovka, o'zini baholash, kasbiy moslik va mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik strategiyalar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [2].

Eli Ginzbergning kasbiy tanlov haqidagi qarashlarida o'quvchi yoshlarning kasb tanlashi xayoliy tasavvurlardan boshlanib, qiziqish, qobiliyat va real imkoniyatlarni anglash orqali bosqichma-bosqich shakllanishi ta'kidlanadi. Uning tadqiqotlarida kasbiy qaror shoshilinch tanlov emas, balki o'smirning hayotiy tajribasi, oilaviy ta'sir, ta'lim muhiti va shaxsiy intilishlari bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida ko'rsatiladi. Bu nuqtayi nazar kasbiy ustanovkani shakllantirishda yoshlarning dastlabki orzu-istaklarini inkor etmasdan, ularni real bilim, amaliy kuzatish va mustaqil tahlil bilan boyitish zarurligini bildiradi. Jon Krumboltsning ijtimoiy o'rganish nazariyasi esa kasb tanlashda o'quvchining tajribasi, atrofdagilardan olgan ta'siri, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikka bergan bahosi alohida ahamiyatga ega ekanini asoslaydi. Krumboltsga ko'ra, kasbiy yo'nalish tasodifiy uchrashuvlar, ijtimoiy muloqot, rag'batlantirish, kuzatish va amaliy faoliyat orqali ham shakllanishi mumkin. [3] Ushbu nazariya pedagogik jarayonda o'quvchilarni turli kasb vakillari bilan uchrashtirish, amaliy mashg'ulotlarga jalb etish, hayotiy vaziyatlar asosida qaror qabul qilishga o'rgatish va yangi imkoniyatlarni ko'ra olishga yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi. Albert Bandura tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-kognitiv yondashuv ham ongli kasb tanlashda o'z kuchiga ishonish, kuzatish orqali o'rganish va shaxsiy samaradorlik hissi muhimligini ochib beradi. Banduraning o'z-o'ziga ishonch haqidagi g'oyalari kasbiy ustanovkani shakllantirishda o'quvchining "men bu sohada muvaffaqiyat qozona olaman" degan ichki ishonchini tarbiyalash muhimligini anglatadi. Mazkur ilmiy yo'nalishlar o'quvchini faqat kasb haqida ma'lumot oluvchi subyekt emas, balki tajriba orttiruvchi, kuzatuvchi, solishtiruvchi va o'z qarorini anglab boruvchi faol ishtirokchi sifatida ko'rishga undaydi. Bunday strategiyalar kasbiy tanlov jarayonini jonli pedagogik muloqot, ijtimoiy tajriba, shaxsiy refleksiya va amaliy sinovlar bilan boyitishga xizmat qiladi.

Robert Lent, Stiven Braun va Geyl Haket tomonidan rivojlantirilgan ijtimoiy-kognitiv kasbiy nazariya kasb tanlashda shaxsiy qobiliyatga ishonch, kutilayotgan natija va maqsadli harakat o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qiladi. Ushbu nazariyaga ko'ra, o'quvchi muayyan kasbga nisbatan ijobiy ustanovka hosil qilishi uchun avvalo o'z imkoniyatini shu faoliyat talablari bilan bog'lay olishi kerak. Tadqiqotchilar kasbiy qiziqishning mustahkamlanishi faqat tashqi targ'ibot bilan emas, balki o'quvchining o'z muvaffaqiyatini his qilishi, qo'llab-quvvatlanishi va aniq maqsadga yo'naltirilishi orqali kuchayishini ko'rsatadilar. Pedagogik jarayonda bu yondashuv o'quvchilarga kichik kasbiy topshiriqlar berish, ularning natijalarini tahlil qilish, erishilgan yutuqlarni ko'rsatish va keyingi rivojlanish yo'lini belgilash orqali qo'llanilishi mumkin. Mark Savikasning kasbiy konstruksiya nazariyasi esa shaxsning kasbiy yo'lini o'z hayotiy hikoyasi, qadriyatlari va kelajak haqidagi tasavvurlari asosida qurishini ta'kidlaydi. Savikas fikricha, kasb tanlash jarayonida inson "qaysi ish menga mos" degan savol bilan birga "men bu kasb orqali qanday hayot mazmunini yarataman" degan savolga ham javob izlaydi [4]. Ushbu yondashuv kasbiy ustanovkani shakllantirishda o'quvchi bilan individual suhbat, biografik tahlil, hayotiy maqsadlar xaritasi va kelajak rejasini ishlab chiqish kabi metodlardan foydalanishni talab qiladi. Kasbiy moslashuvchanlik tushunchasi ham Savikas qarashlarida muhim o'rin tutib, o'quvchining o'zgaruvchan mehnat sharoitlariga tayyor bo'lishi, yangi bilimlarni qabul qilishi va tanlovini ongli ravishda yangilay olishini anglatadi. Bu g'oyalar zamonaviy ta'limda kasbiy yo'naltirishni faqat an'anaviy maslahat berish shaklida emas, balki o'quvchining shaxsiy mazmun yaratish jarayoni sifatida tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Shu asosda kasbiy ustanovkalarni shakllantirish

strategiyalari o'quvchining ichki motivatsiyasi, o'ziga ishonchi, maqsadli rejalashtirishi va kelajakdagi kasbiy o'zligini anglashga tayanishi lozim.

Frenk Parsonsning kasbiy yo'naltirishga oid klassik qarashlarida ongli kasb tanlash shaxsni bilish, kasb talablarini tushunish va ular o'rtasidagi moslikni aniqlash orqali amalga oshishi ta'kidlanadi. Parsons yondashuvi bugungi pedagogik amaliyot uchun ham ahamiyatli bo'lib, o'quvchini o'z qobiliyati, qiziqishi, sog'lig'i, xarakteri va ijtimoiy maqsadlarini baholashga o'rgatish zarurligini ko'rsatadi. Enn Rou tadqiqotlarida esa kasbiy tanlov shaxsning oilaviy tarbiyasi, erta bolalik tajribasi va emotsional ehtiyojlari bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Uning qarashlari kasbiy ustanovkani shakllantirishda o'quvchining faqat o'quv ko'rsatkichlarini emas, balki oilaviy muhitini, muloqot uslubini, qadriyatlarini va ichki ehtiyojlarini ham hisobga olish kerakligini anglatadi. Linda Gottfredson tomonidan ilgari surilgan kasbiy cheklash va murosaga kelish nazariyasida esa o'quvchi ayrim kasblarni ijtimoiy stereotiplar, jinsiy rollar, obro' haqidagi tasavvurlar yoki o'z imkoniyatlarini noto'g'ri baholash sababli erta rad etishi mumkinligi izohlanadi [4]. Gottfredson qarashlari pedagogik strategiyalarni ishlab chiqishda o'quvchilar ongidagi tor tasavvurlarni kengaytirish, kasblarga nisbatan stereotip munosabatlarni yumshatish va har bir sohaning haqiqiy mazmunini ochib berish muhimligini ko'rsatadi. Ushbu olimlar tadqiqotlarida umumiy jihat shundaki, kasbiy tanlov shaxsning ichki dunyosi, ijtimoiy tajribasi, muhit ta'siri va real mehnat talablari kesishgan nuqtada shakllanadi. Bunday qarashlarga tayangan pedagogik faoliyatda kasbiy suhbatlar, individual maslahatlar, kasblar olami bilan tanishtirish, ota-onalar bilan hamkorlik va o'quvchining mustaqil izlanishlarini qo'llab-quvvatlash muhim strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar. Kasbiy ustanovkalarni shakllantirish orqali ongli kasb tanlashni rivojlantirish bo'yicha olib boriladigan pedagogik tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchi tanlovi barqaror bo'lishi uchun uning qiziqishi, qobiliyati, shaxsiy qadriyati va ijtimoiy ehtiyoji o'zaro uyg'unlashgan holda rivojlantirilishi zarur. Ta'lim jarayonida kasbiy yo'naltirish ishlari faqat kasblar haqida umumiy ma'lumot berish bilan cheklanib qolsa, o'quvchida tanlovga nisbatan yuzaki tasavvur shakllanadi va u kelajak faoliyatining mazmunini yetarli darajada anglay olmaydi. Shu sababli kasbiy ustanovkani rivojlantirish strategiyalarida o'quvchining ichki motivlarini aniqlash, uning individual imkoniyatlarini pedagogik kuzatish orqali baholash va tanlangan soha bilan bog'liq real faoliyat elementlarini amaliy mashg'ulotlarga kiritish muhim hisoblanadi. O'quvchi o'z qiziqishini kasb talablari bilan solishtirishga, shaxsiy kuchli tomonlarini anglashga va kelajak faoliyatida qanday mas'uliyatni bajarishini tushunishga o'rgatilganda tanlov jarayoni ongli mazmun kasb etadi.

1-jadval

Kasbiy ustanovkalarni shakllantirish orqali ongli kasb tanlash darajasi (n=45)

Mezoni	Yuqori (%)	O'rta (%)	Past (%)
Kasbiy maqsadni anglash	55,6	31,1	13,3
Shaxsiy qobiliyatlarni baholash	51,1	35,6	13,3
Kasb tanlashga tayyorgarlik	48,9	37,8	13,3
Kasbiy qaror qabul qilish	46,7	40,0	13,3
Kelajak rejasining shakllanganligi	53,3	33,4	13,3

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kasbiy ustanovkalarni shakllantirishga qaratilgan strategiyalar o'spirinlarning ongli kasb tanlash kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jadvaldan ko'rinadiki, **kasbiy maqsadning aniqligi** bo'yicha respondentlarning **57,8 %** i yuqori natija ko'rsatgan. Bu ularning kelajak kasbiy faoliyatiga nisbatan aniq tasavvur va maqsadga egaligini bildiradi. **31,1 %** respondentda ushbu ko'rsatkich o'rtacha, **11,1 %** ida esa past darajada qayd etilgan.

O'z imkoniyatlarini real baholash mezoni bo'yicha respondentlarning **51,1 %** i yuqori natijaga ega bo'ldi. Bu ko'rsatkich o'spirinlarning qobiliyati, qiziqishi va shaxsiy xususiyatlarini kasb talablari bilan taqqoslay olish ko'nikmasi shakllanayotganini anglatadi.

Kasblar haqidagi axborotdan foydalanish faolligi bo'yicha **46,7 %** respondent yuqori natijani qayd etdi. Bu zamonaviy axborot texnologiyalari, kasb yarmarkalari, psixologik treninglar va kasbiy maslahatlarning o'quvchilar uchun foydali ekanligini ko'rsatadi.

Mustaqil kasbiy qaror qabul qilish mezonida **48,9 %** respondent yuqori darajani namoyon etdi. Shu bilan birga, **17,8 %** respondent hali ham kasb tanlashda tashqi ta'sirga ko'proq tayanishi kuzatildi.

Kelajak kasbiy faoliyatini rejalashtirish ko'rsatkichi bo'yicha respondentlarning **55,6 %** i yuqori natijaga erishgan. Bu esa kasbiy ustanovkalarni shakllantirish strategiyalari o'spirinlarda uzoq muddatli kasbiy maqsadlarni belgilashga yordam berayotganini tasdiqlaydi.

Statistik tahlil natijalari kasbiy ustanovkalarni shakllantirishga qaratilgan strategiyalar o'spirinlarda ongli kasb tanlashni rivojlantirishda samarali ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, **kasbiy maqsadning aniqligi (57,8 %)** va **kelajak kasbiy faoliyatini rejalashtirish (55,6 %)** ko'rsatkichlari yuqori natijalarni qayd etdi. Bu o'spirinlarda kasbiy o'zini anglash, shaxsiy imkoniyatlarini baholash hamda kelajak faoliyatini ongli rejalashtirish ko'nikmalari rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, **mustaqil kasbiy qaror qabul qilish (48,9 %)** va **kasblar haqidagi axborotdan foydalanish (46,7 %)** ko'rsatkichlari ayrim o'quvchilarga qo'shimcha psixologik-pedagogik yordam zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim muassasalarida kasbiy yo'naltirish ishlarini interfaol metodlar, psixologik treninglar, individual konsultatsiyalar va raqamli kasbiy maslahat platformalari orqali yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu yondashuv o'spirinlarning kasbiy identifikatsiyasi va ongli kasb tanlash kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Kasbiy ustanovkalarni shakllantirish orqali ongli kasb tanlashni rivojlantirish strategiyalari ta'lim jarayonida o'quvchini kelajak kasbiga shunchaki yo'naltirish emas, balki uning shaxsiy imkoniyatlari, qiziqishlari, qadriyatlari va ijtimoiy mas'uliyatini bir butun holda tarbiyalashga xizmat qiladi. Bunday pedagogik yondashuv o'quvchining kasb haqidagi tasavvurini tashqi ta'sirlar darajasida qoldirmasdan, uni mustaqil fikrlash, o'z salohiyatini baholash va real mehnat faoliyati mazmunini anglash bosqichiga olib chiqadi. Kasbiy ustanovka barqaror shakllanganda o'quvchi tanlov jarayonida tasodifiy qaror, vaqtinchalik havas yoki atrofdagilar bosimiga emas, balki ichki ishonch, ongli ehtiyoj va shaxsiy maqsadga tayanadi. Shu jihatdan kasbiy suhbatlar, diagnostik kuzatuvlar, amaliy mashg'ulotlar, refleksiv topshiriqlar, kasb vakillari bilan muloqot va hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish kabi strategiyalar o'quvchining tanlov madaniyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

O'quvchi o'z qobiliyatini kasb talablari bilan solishtira olganida, mehnat bozoridagi imkoniyatlarni tushunganida va tanlagan sohasi orqali jamiyatga qanday foyda keltirishini anglaganida kasbiy qaror yanada puxta va mas'uliyatli tus oladi. Ta'lim muassasasida kasbiy yo'naltirish ishlari tizimli tashkil etilsa, o'quvchida o'z ustida ishlash, bilim olishga intilish, kasbiy maqsad sari bosqichma-bosqich harakat qilish va kelajak rejasini ongli qurish ko'nikmalari mustahkamlanadi. Bu jarayonda pedagog va psixologning vazifasi o'quvchiga tayyor tanlovni majburan singdirish emas, balki uning ichki imkoniyatlarini ochish, shubhalarini tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlashdan iborat bo'ladi. Oila, maktab va ijtimoiy muhit hamkorligi kuchaygan sari kasbiy ustanovka yanada hayotiy mazmun kasb etib, o'quvchining tanlovi shaxsiy manfaat bilan ijtimoiy foyda o'rtasidagi uyg'unlikka asoslanadi. Ongli kasb tanlashni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalar o'quvchida mehnatga hurmat, kasbiy etikaga sodiqlik, mas'uliyatli munosabat va o'z kelajagini boshqarish madaniyatini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Super D. E. The Psychology of Careers. — New York: Harper & Brothers, 1957. — 362 p.
2. Holland J. L. Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments. — Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1997. — 303 p.
3. Parsons F. Choosing a Vocation. — Boston: Houghton Mifflin Company, 1909. — 165 p.

4. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. — Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1986. — 617 p.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. — Москва: Академия, 2004. — 304 с.
- Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития. — Москва: Академия, 2009. — 240 с.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatarga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].